

Nr 362.

Av herr **Röing**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 116, angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m.

I den proposition (nr 116), som av Kungl. Maj:t framlagts för innevarande års riksdag, angående det högre skolväsendets omorganisation m. m. har en synnerligen viktig skolform så gott som helt förbigåtts. Jag syftar på den yrkesbestämda högre folkskolan.

Denna skolform tillkom genom riksdagens beslut angående praktiska ungdomskolor år 1918, och den nu gällande stadgan för högre folkskolor utfärdades den 16 september samma år. Under den jämförelsevis korta tid, som sedan dess förflutit, har den yrkesbestämda högre folkskolan kraftigt utvecklats och visat sig fylla ett viktigt samhällsbehov. Men för att den icke skall stanna i utvecklingen utan kunna stå sig i konkurrensen med de mera teoretiskt inriktade skolformerna, såsom kommunala mellanskolan och realskolan, är det av synnerlig vikt, att den nu gives den plats i skolsystemet, vartill den är berättigad, samt att dess lärare icke längre av statsmakterna missgynnas utan, liksom före 1920 års tillfälliga lönereglering för kommunala mellanskolans lärare var fallet, i lönehänseende likställas med mellanskolans lärare.

I den ovan nämnda kungl. propositionen har statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet vad högre folkskolorna beträffar begränsat sig till följande yttrande:

»Såsom jag redan i det föregående erinrat, har från olika håll — bl. a. av skolöverstyrelsen — riktats uppmärksamheten på betydelsen därav, att den högre folkskolan — de skolsakkunniga hava närmare preciserat önskemålet till att gälla de treåriga skolorna av denna typ — jämväl erhöle rätt att anställa särskild avgångsexamen, förslagsvis benämnd praktisk realexamen, med vilken viss behörighet vore förbunden. I samband härmed har uttalats tanken på en särskild praktisk bildningslinje vid vissa av de nuvarande realskolorna. Dessa önskemål hava framsprungit ur en lofvärd strävan att stärka de praktiska utbildningslinjernas ställning inom skolsystemet och därmed också deras konkurrenskraft.

Jag är för min del gärna villig erkänna, att åtskilligt talar till förmån för de framlagda förslagen. På grund av de högre folkskolornas för närvarande starkt

skiftande organisation synes mig emellertid denna fråga lämpligast böra prövas från fall till fall.»

I punkt V (sid. 326) i nämnda proposition föreslår Kungl. Maj:t riksdagen att

»beträffande den föreslagna ändrade skolorganisationen i dess helhet:

bemyndiga Kungl. Maj:t att, i anslutning till vad jag i det föregående uttalat, meddela de närmare föreskrifter, som i anledning av den nu föreslagna ändrade skolorganisationen kunna bli erforderliga.»

Vad den organisatoriska sidan av den av mig berörda frågan beträffar, skulle riksdagen sålunda, om Kungl. Maj:ts förslag bifalles, ställa sig helt utanför, och vad lärares och rektors löneförhållanden angå, skulle f. n. ingenting åtgöras. Ett sådant förfaringsätt skulle enligt mitt förmenande kunna medföra ytterst menliga verkningar för den yrkesbestämda högre folkskolans utveckling. Det synes mig i hög grad önskvärt, ja, nödvändigt, att riksdagen i detta sammanhang beslutar i vad såväl den organisatoriska som den ekonomiska sidan av saken angår.

Rörande den organisatoriska frågan hava skolsakkunniga i sitt yttrande den 18 februari 1926 (sid. 370—387), till vilket jag hänvisar, lämnat en synnerligen beaktansvärd och vägledande utredning. De sakkunniga synas mig hava framlagt fullgoda skäl för att sådana yrkesbestämda treåriga högre folkskolor, som bygga på folkskolans sjätte klass, tilldelas en bestämd uppgift vid sidan om den nuvarande realskolan och kommunala mellanskolan, och att de liksom mellanskolor och realskolor avslutas med en examen, som till skillnad från den i kungl. propositionen föreslagna *allmänna realexamen* kan kallas *praktisk realexamen*. Huruvida högre folkskola, som tilldelades dylik rättighet, skulle benämnas praktisk realskola eller behålla sin förutvarande benämning, vill jag inte inlåta mig på, då jag anser, att denna omständighet saknar nämnvärd praktisk betydelse. I det följande benämner jag dock sådana skolor för praktiska realskolor. Betyg över avlagd examen vid praktisk realskola bör för dem, som gå ut i det praktiska livet, i vissa avseenden kunna vara fullt likvärdiga med betyg över avlagd allmän realexamen. Likaså bör förhållandet kunna gestalta sig för dem, som söka inträde vid vissa tekniska och kommersiella yrkesutbildningsanstalter, såsom tekniska fackskolor, tekniska gymnasier, handelsgymnasier, skolor för lantbruksundervisning, skolköks- och handarbetsseminarier samt utbildningsanstalter för husligt arbete, sjuksköterskekurser m. m.

På grundvalen av riksdagens beslut år 1918 angående praktiska ungdomsskolor har skolöverstyrelsen bestämt, *att tills vidare under en tid av tre år, räknat från och med läsåret 1925—1926, utfärdat godkänt avgångsbetyg från tredje klassen av Göteborgs högre folkskola med teknisk undervisning och Stockholms högre folkskola för teknisk utbildning skall medföra samma rättigheter och förmåner, som enligt §§ 17—18 av Kungl. Maj:ts nådiga stadga för tekniska fackskolor och tekniska gymnasier den 6 juni 1919 (nr 365) medfölja betyg över avlagd realskolexamen.*

Såsom framgår av skolsakkunnigas utredning är antalet yrkesbestämda högre folkskolor, vilka nu skulle kunna förklaras för praktiska realskolor ej stort,

men de hava på respektive orter visat sig äga en betydelsefull uppgift, och de hava blivit högt uppskattade av såväl föräldrar som de företagare av olika slag, hos vilka de utexaminerade eleverna vunnit anställning. Men med den över-skattning av den teoretiska utbildningen, som alltid varit tillfinnandes, och som ännu finnes, behöva de yrkesbestämda högre folkskolorna det stöd, som ett riksdagsbeslut av den art, jag föreslår, kan innebära.

Det torde sålunda vara av största vikt, att de av mig nämnda högre folkskolorna i samband med beslutet angående omorganisationen av det högre skolväsendet m. m. erhålla rätt att meddela realexamen i enlighet med av skolsakkunniga av mig här ovan anförda förslag, och att denna examen måtte medföra den kompetens, som nämnda sakkunniga tänkt sig.

Men för att kunna fylla de krav, som med hänsyn till sådana uppgifter måste ställas på dessa skolor, måste de ha möjlighet att förvärva och behålla goda lärarekrafter. De måste i detta hänseende med framgång kunna upptaga konkurrensen med såväl teoretiska som praktiska skolor på motsvarande åldersstadium.

Även om undervisningen i de praktiska realskolorna, jämförd med undervisningen i kommunala mellanskolan och realskolan, i viss mån skall ha en annan läggning, får de därför icke bli mindre kvalificerad än i realskolan och mellanskolan. Undervisningen i den praktiska realskolan måste specialiseras med hänsyn till visst yrke eller viss yrkesgrupp och ställer därför betydligt större krav på läraren än den mera allmänt inriktade undervisning, som meddelas i allmän real- eller mellanskola.

Vid löneregleringen år 1918 hävdade också statsmakterna denna uppfattning, då de för lärare i yrkesbestämd högre folkskola på grund av den särskilt krävande tjänstgöringen fastställde två timmars lägre tjänstgöringsskyldighet per vecka än för lärare i kommunal mellanskola. I princip likställdes genom nämnda lönereglering lärare i yrkesbestämd högre folkskola och kommunal mellanskola.

Denna likställighet blev emellertid bruten, genom att riksdagen år 1924 beviljade tillfällig löneförbättring åt kommunala mellanskolans men ej åt högre folkskolans lärare. Detta förhållande har medfört ytterst beklagliga konsekvenser för de yrkesbestämda högre folkskolorna, i det att många av deras bästa lärarkrafter sökt och vunnit anställning vid mellanskolan. Vid olika tillfällen ha de lokala skolstyrelserna sett sig nödsakade att fästa Kungl. Maj:ts och skolöverstyrelsens uppmärksamhet på nämnda missförhållande utan att dessa åtgärder lett till något resultat.

En utjämning av den löneskillnad, som nu existerar mellan nämnda lärargrupper motiveras även därav, att kompetensfordringar för lärare, vilka ha att bestrida undervisning i mellanskola och i högre folkskola, yrkesämnen undantagna, äro lika.

För anställning som lärare i s. k. yrkesämne vid högre folkskola fordras därjämte särskilt godkännande av skolöverstyrelsen, således en skarpt kompetens.

Detta förhållande skulle snarare motivera en bättre avlöning åt lärare i yr-

kesbestämd högre folkskola än åt lärare i kommunal mellanskola, särskilt som det är av vikt, att väl kvalificerade yrkesmän och andra i det praktiska livet erfarna personer kunna vinnas åt undervisningen i de praktiskt inriktade skolorna.

Vad ovan blivit sagt angående ämneslärare vid de olika skolorna torde också kunna äga sin tillämpning rörande arvode åt rektor, vilket för närvarande utgår med ett större belopp åt rektor vid kommunal mellanskola än vid yrkesbestämd högre folkskola. Ämnenas mera skiftande art i den senare och den nödvändiga anpassningen efter det praktiska livets krav medföra, att arbetet för rektor blir betydligt mera krävande. Därtill kommer, att gällande författning beträffande avlöning åt rektor, som har att förestå två eller flera högre folkskolor, är ytterst oklart formulerad, så den tolkas olika på olika orter. Så utbetalas exempelvis på en ort endast omkring 800 kronor per år till en rektor, som förestår fyra skolor med tillsammans 28 klassavdelningar, medan på en annan ort med motsvarande förhållanden statsbidrag rekvireras för flera skolor. Rektors arvode utgår i senare fallet med mer än dubbelt så stort belopp för mindre än hälften så stor elevuppsättning.

Med stöd av vad sålunda anförts, får jag hemställa,

att riksdagen vid behandlingen av frågan angående omorganisationen av det högre skolväsendet m. m. måtte besluta sådana ändringar:

att yrkesbestämd högre folkskola, som är minst treårig, efter prövning av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall måtte tillerkännas behörighet att meddela praktisk realexamen, medförande den kompetens, som i ovanstående motivering angivits;

att ämneslärare vid sådan skola i lönehänseende jämställas med ämneslärare vid kommunal mellanskola; samt

att jämväl rektor vid dylik skola med avseende på arvode jämställas med rektor vid kommunal mellanskola, dock så, att i det fall, han har att förestå två eller flera skolor, ökat arvode bör utgå.

Stockholm den 14 mars 1927.

Erik Röing.